

IS ER NOG RUIMTE VOOR ZILTE NATUUR?

Patrick Meire

Universiteit Antwerpen; Faculteit Wetenschappen; Departement Biologie; Onderzoeksgroep Ecosysteembeheer, Campus Drie Eiken C2.14, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk, België
E-mail: patrick.meire@ua.ac.be

De eerste vraag die beantwoord dient te worden is of er überhaupt nog van zilte natuur sprake is. Op lange termijn zien we dat de al dan niet aanwezigheid van zilte natuurwaarden afhankelijk is van de variatie in de zeespiegel. Zo was er in onze contreien 12.000 jaar geleden geen sprake van zilte natuur. Sindsdien is de zeespiegel gestegen, soms met grote schommelingen. De laatste 1.000 jaar werd de impact van deze stijgingen gereduceerd door het bouwen van dijken waarbij die zilte natuur stap voor stap werd gereduceerd. Dit proces van indijken en inpolderen zien we zowel in Vlaanderen, in het Schelde-estuarium als in Nederland. In ruimer historisch perspectief gesteld blijft er vandaag dan ook maar weinig zilte natuur over. Bovendien dient opgemerkt te worden dat ook de duinen en binnenduinrand sterk aangetast zijn.

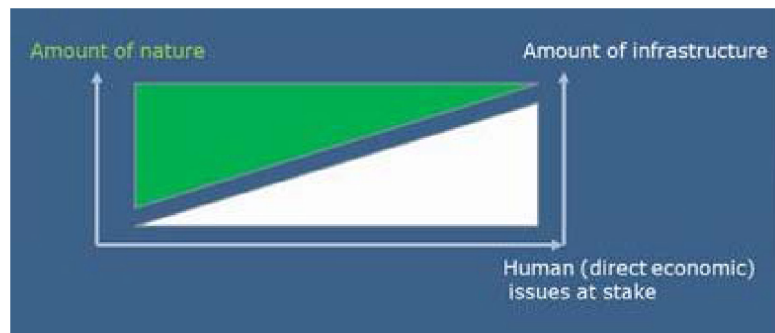
En de zeespiegelstijging? Die zet zich – los van de menselijke impact van bvb. dijken bouwen – verder. Vandaag gebeurt dit – omwille van de klimaatverandering – zelfs versneld. In de praktijk betekent dit dat de zeespiegel over de voorbije 100 jaar een 30 cm steeg aan de kust. Deze stijging zet zich door tot diep in het Schelde-estuarium, tot zelfs nabij Gent (160 km landinwaarts!). In het estuarium is de stijging 40 km landinwaarts zelfs 1 m op 100 jaar (d.w.z. 1 cm per jaar!). Of hoe de zeespiegelstijging zich zowel manifesteert aan zee als in rivieren. Het resultaat? Een sterke erosie van zowel duinen als schorren. Omwille van de aanwezigheid van de dijken kunnen deze zilte habitats niet landinwaarts migreren, wat wordt bestempeld als ‘coastal squeeze’.

Als tussentijdse conclusie kan dan ook gesteld worden dat het areaal aan ‘zilte natuur’ drastisch is achteruitgegaan. De zeespiegelstijging vormt hierdoor een cruciaal probleem voor het behoud van kustecosystemen. Bovendien zijn de ontwikkelingen van de kust en de estuaria sterk met elkaar verbonden en moeten ze als één geheel gezien worden.

Nu we weten dat die zilte natuur zich in de hoek van de klappen bevindt, is de tweede vraag: moet er wel zilte natuur zijn? Voor het antwoord kijken we naar de zogenaamde ‘ecosysteemdiensten’ waarover de laatste jaren (o.m. het Millennium Ecosystem Assessment en het The Economics of the Ecosystems & Biodiversity) heel wat onderzoek is verricht. De idee hierachter is dat ecosystemen cruciaal zijn omdat ze een veelvoud aan diensten genereren. Wetenschappers delen deze diensten onder in productverstrekking (bvb. voedsel als graan en fruit, drinkbaar water, bouw materiaal als hout), regulerende diensten (bvb. klimaat of luchtkwaliteit), culturele diensten (bvb. esthetiek of recreatie & toerisme) en ondersteunende diensten (bvb. stikstofkringloop). Of hoe natuur niet enkel leuk is voor biologen met geitenwollen sokken. Bij kustverdediging spelen o.m. duinen en natuurlijke stranden een cruciale rol. Eens deze weg zijn, zijn dure dijken noodzakelijk. Of nemen we het voorbeeld van schorren. Onderzoek leert ons dat 40 cm hoge golven die over 150 m schorren rollen gedempt worden tot golven van slechts 5 cm, wat betekent dat de aanwezigheid van kustvegetatie de kost voor de bouw van dijken kan reduceren tot één derde. En dat is nog maar één facet. Op mondiaal vlak kwamen onderzoekers tot de vaststelling dat de ecosysteemwaarde driemaal het bruto mondiaal product is wat meteen duidelijk maakt dat natuur zeer waardevol is.

Dit onderzoek naar de ecosysteemdiensten werkt kortom als oogopener. Het leidt zelfs tot een paradigma shift waarbij natuur niet alleen leuk is om in te wandelen maar ook cruciaal blijkt zowel voor de economie als voor het menselijk welzijn. Een discussie bij grote beslissingen als zou het natuur óf economie zijn is dan ook een nepdiscussie. Immers natuur weghalen betekent een reële kost voor de mens en dus de economie.

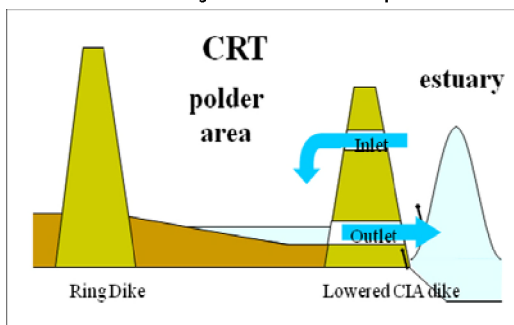
Vanuit dit inzicht leren we dat natuur geen deel van het probleem is maar juist een deel van de oplossing. Immers investeringen in natuur (behoud en -ontwikkeling) hebben een toegevoegde waarde door het leveren van ecosystemendiensten. Het is cruciaal dat we een goed inzicht krijgen in die ecosystemendiensten en vooral de interacties tussen biota en hun omgeving.

Bouwen met de natuur is dan ook compatibel met de ecosystem approach zoals gedefinieerd in de Convention on Biodiversity (*'The Ecosystem Approach is a strategy for the integrated management of land, water and living resources that promotes conservation and sustainable use in an equitable way'*). Als we terug de sprong maken naar kustverdediging betekent dit dat we natuurlijke processen kansen moeten geven (zie principe 'zandmotor' waar zand via natuurlijke processen als wind verspreid wordt) en dat natuurlijke organismen hun werk moeten kunnen doen (bvb. als eco-engineer 'leveren' ze zuurstof aan de bodem).

Een tweede tussentijdse conclusie is: ja er moet nog zilte natuur zijn, immers de ecosystemendiensten door die natuur geleverd, vertegenwoordigen een zeer grote economische én maatschappelijke waarde.

En zo komen we bij de derde vraag: waar en hoeveel van die zilte natuur moet er komen? Welke zijn de doelstellingen? Vandaag hebben we enkel juridische doelstellingen verankerd in o.m. de Vogel- en Habitatrichtlijn of de Europese Richtlijn Mariene Strategie wat leidt tot de opmaak van

instandhoudingsdoelstellingen zowel qua soorten als oppervlakte. Zal dit afdoende zijn? Wellicht niet, immers draagkracht is meer dan soorten of oppervlakte. De doelstelling is dan ook om ecosystemendiensten te formuleren en vervolgens te vertalen in parameters (bvb. oppervlaktes).

In casu van kustverdediging is het probleem de toename van de hoogwaters en de getij-amplitude in de Schelde. Hoe kan dit getackeld worden? Door de getij-energie te reduceren door te 'bouwen met de natuur'. Kleinschalige eilanden zijn an sich geen taboe en dienen met openheid van geest behandeld

te worden. Ook ontpolderen moet bespreekbaar zijn (zie bvb. het Humber-estuarium of het Zwin). Ook een zandmotor kan mogelijkheden bieden. Zelfs de combinatie met civiele technieken kan soelaas bieden (zie bvb. het principe van gecontroleerd overstromingsgebied – zie figuur).

Als conclusie bij de derde vraag kan geponeerd worden dat de uitbreiding van natuur moet passen binnen een globale visie waarbij duidelijke doelstellingen geformuleerd worden ten aanzien van de fundamentele processen. Uitbreiding moet zowel land- als zeewaarts mogelijk zijn. Het koppelen van doelstellingen is erg belangrijk en innovatieve ideeën waarbij natuur en infrastructuur aan elkaar gekoppeld zijn is geen taboe. Een openheid van geest bij alle partijen is dan ook cruciaal.